

L. Simon László

Közművelődés és információs társadalom¹

Tisztelt Miniszterelnök Úr, Hölgyeim és Uraim!

Azt a feladatot kaptam, hogy a közösségi művelődés és a kultúrpolitika szemszögéből közelítsek az információs társadalom problémáihoz. Evidenciaként veszem azt, hogy a teremben jelen lévők mind interneteznek és mind tudják, mi a Facebook, mindenki érti a lájkolás és a megosztás fogalmát.

Mindenekelőtt szeretném jelezni, hogy alapvető szemléletbeli különbség lesz az előző és a mostani előadás között,² már csak azért is, mert én az internetet nem egy, a társadalom normális szövetét, hagyományos közösségeit romboló rendszernek látom, szerintem ugyanis a virtuális közösségek is képesek közösségeként működni. A virtuális közösségi tér működése erősen eltér a valóságos közösségi terektől és emiatt számos csapdahelyzetet képes teremteni. A virtuális közösségek ugyanis a valóságos közösségek mintájára szerveződnek, a virtuális közösségek mögött valóságos emberi kapcsolatok állnak, vagy azért, mert korábbi kapcsolatokra épül, vagy a neten született ismeretségek személyes kontaktussá alakulhatnak át. A Facebookon általában azokat szoktuk barátként bejelölni, akiket a való életben is ismerünk. Arra is lehetőséget adnak ezek a közösségi oldalak, hogy a valóságos kapcsolataink fokozatait jelezzük, tehát hogy kivel milyen viszonyban vagyunk, ki a régi személyes ismerősünk, ki a családtagunk, ki a szoros barátunk, kivel jártunk együtt iskolába stb. Mindez persze nem jelenti azt, hogy ne lennének valós jelenségek és valós problémák a Tellér Gyula által megfogalmazottak, ám nem mindegy, hogyan közelítünk a kérdéshez. Ezért kell tisztáznunk, hogy a jövő közművelődés-politikája vagy közösségi művelődéssel kapcsolatos kultúrpolitikája számára a legfőbb kihívást a valóságos és a virtuális közösségi terek közötti átjárás megteremtésének a szükségessége fogja adni.

A mai közművelődésnek vagy közösségi művelődésnek az egyik legnagyobb problémája az, hogy miközben egy-egy programot vagy eseményt rengetegen lájkolnak, azaz mondjuk úgy, hogy tudnak róla, és a szimpátiájukat egy like-jellel teszik egyértelművé a közösségi társaik számára, valójában jóval kevesebben vesznek részt ezeken az eseményeken. Szemünk előtt nő fel egy generáció, amely a kultúra megélése és a lájkolás közé egyenlőségjelet tesz. Ez egyébként nemcsak a kultúrában van így, hanem az élet más területein is. A legszembetűnőbb jelenség az volt, amikor a médiatörvényt alkottuk, s létrejött a ma már politikai mozgalommá szerveződött Egymillióan a Sajtószabadságért Facebook közösségi oldal. A mai adatok szerint 105 079 ember lájkolta, tehát 105 ezren szimpatizálnak egy közösségi oldalon ezzel a politikai mozgalommal. Amikor ugyanezen a politikai oldalon tüntetést hirdettek az ő olvasatukban elnyomó hatalommal szemben, ezt a tüntetést is nagyon sokan lájkolták, de ténylegesen csak néhány ezren mentek el. Fel kell ismernünk, hogy a fölnövekvő nemzedékek tagjai közül nagyon sokan azt gondolják, hogy a cselekvés illúziója kiváltja a valóságos cselekvést. Erre a nagyon messzire mutató problémára a nevelésnek és az oktatási rendszernek hangsúlyosan oda kell figyelnie: ha valamit lájkolunk, az még nem cselekvés, az csak a tetszésünk kinyilvánítása, azaz a cselekvés illúziója. Ezzel még nem tettünk semmit sem, ez csak első lépésként sem fogható fel, mert a valódi lépés az, hogy föl is emeljük a fenekünket a

¹ A 2013. március 27-én a Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács, az Informatikai Vállalkozások Szövetsége és a Magyar Zoltán E-közigazgatástudományi Egyesület által szervezett, *Információs társadalom kontra magyar társadalom* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Pálincás József MTA elnök köszöntője és Kalmár István vitaindítója után Tellér Gyula „A fő front” címmel tartott előadást, amelyben a számítógépes kultúra személyiséget lebontó és a társadalom alapszöveget széttroncsoló hatásaira hívta fel a figyelmet.

székből, elindulunk, és teszünk valamit. Ha a kultúra fogyasztására akarom ezt alkalmazni: nemcsak lájkolnunk kell egy fontos és jó kulturális eseményt, hanem el is kell mennünk rá, hogy annak a valós térben és közegében legyünk a program nyújtotta közösségi élmény részesei.

A közművelődés előtt álló egyik legnagyobb kihívás napjainkban az, hogy képes lesz-e éppen a netes közösségi felületek segítségével elcsábítani bennünket ugyanezen felületek elől, azaz hogy el tudjuk-e vinni a kézzelfogható közösségi terekbe a kultúra leendő fogyasztóit. Ez, ha tetszik, egyfajta paradoxon: a jövő közművelődési szakembereinek, a jövő pedagógusainak és a jövő programszervezőinek úgy kell fölhasználniuk a netes közösségi felületeket, hogy valójában az a legfőbb céljuk, hogy a virtuális közösségi terekből a valóságos közösségi terekbe vigyék át az embereket. Ezt megkerülni nem lehet, mert tetszik, nem tetszik, ezek a közösségi oldalak hódítanak és hódítani is fognak.

Nagy kérdés számunkra az, sikerül-e tudatosítani, hogy ami a neten virtuálisan elérhető és ott virtuálisan megélhető, az csak részben azonos a valódi kulturális élménnyel, a valódi kulturális tartalommal. Nyilvánvalóan nagyon sok olyan dolog van, lásd azokat a fájlmegosztó programokat, vagy felületeket, amelyeken lehetővé teszik azt, hogy értékes kulturális produkciók dokumentációját, vagy magukat a megvalósult műveket – a legjellemzőbb erre a zene meg a film – ott primer módon érthessünk el, de a legtöbb esetben mégis azzal kell szembesítenünk a felnövekvő nemzedékek leendő kultúrafogyasztó polgárait, hogy amit virtuálisan meg tudnak élni az interneten, az valójában javarészt nem azonos a valódi kulturális élménnyel és a valódi kulturális tartalommal. Mindez nem zárja ki azt, hogy az internet nyújtotta lehetőséggel élve ne jöhessenek létre olyan érvényes tartalmak és alkotásmódok, akár új műfajok, amelyek kifejezetten az internet új mediális jellegére építenek. Az így megszülető alkotások befogadása, valamint az értelmezési keretek megteremtése is alapvetően a nethez kötődnek, de ezek nem fogják kiváltani a korábban bevetté vált, ma hagyományosnak tekintett művészeti aktivitásokat, s továbbra is szükség lesz például színházakra.

Az előadásom elején tehát ezért állítottam azt, hogy nem a közösségi létet és a közösséget romboló internetet kell szembeállítani egymással, hanem a virtuális közösségi tér és a valóságos közösségi tér fogalmát. Fontos, hogy a tapasztalatok levonása után megfelelően alakítsuk a jövő kultúrpolitikáját – és szerintem oktatáspolitikáját is. Azt is mondhatnám, hogy az elmúlt évek oktatáspolitikai vitái – például a Nemzeti Alaptanterv tartalmi kérdéseiről – álviták voltak. Ha képesek vagyunk túllépni a különféle értelmiségi táborok politikai identitását meghatározó, a folyamatos revansvételről szóló vitakultúrán és gyakorlaton, akkor megértjük, ma nem lehet az a fő kérdés, hogy melyik íróat hagyunk ki vagy emelünk be az új Nemzeti Alaptantervbe. A jelen fő kérdése ez: miként tudjuk elérni, hogy az új típusú, az internet meghatározta közösségi terekben szocializálódó fiatalokat is értő olvasóvá, befogadóvá neveljük? Ha ezt nem tesszük meg, akkor teljesen mindegy, hogy Kassák Lajos vagy Wass Albert lesz-e benne az alaptantervben, vagy akár mindkettő, vagy egyik sem, mert egyiket sem fogják olvasni. Tehát az oktatáspolitikának is ki kell találnia, hogy miként reagáljon erre a kihívásra.

Korunk kultúrpolitikájának azzal a problémával is foglalkozni kell, hogy a netes fogyasztók jó része azt hiszi, hogy ami a világhálón van, az ingyenes. Ma a magyar felhasználó is úgy gondolja, hogy amit a neten elér, az mind ingyenes tartalom, és ezért nem gondolja végig, hogy emögött milyen szerzői jogi és gazdasági szempontok húzódnak meg. A magyar társadalom jelentős része még mindig úgy tekint a világhálóra, mint egy jóléti szociális szolgáltatásra, tehát ami ott elérhető, az mind ingyen van, legyen szó filmről, fotóról, irodalmi alkotásról vagy egy tudományos dolgozatról. Ennek megfelelően is használja, és nem számol az esetleges büntetőjogi következményekkel. Ezért az elkövetkezendő évek politikájának az is fontos feladata lesz, hogy rávezesse a társadalmat és kifejezetten a felnövekvő nemzedékeket arra, hogy a világhálón is csak akkor van tartalom, ha azt valakik előállítják. Tudatosítani kell mindenkiben azt, hogy ennek az előállításnak nem kizárólag azért vannak költségei, mert valaki meg akar belőlük gazdagodni, hanem mert ez a kulturális reprodukciónak is az alapfeltétele. Azt kell tudatosítanunk a fogyasztókban,

hogy a virtuális térben a szerzői jog problémája ugyanúgy probléma, mint abban a kulturális közegben, ahol még könyvet, nyomtatott folyóiratot vásárolunk pénzért. A jogalkotásnak, s különösen az EU-s szabályozásnak ezen a területen óriásiak az adósságai. De a bűnüldözés is óriási lemaradásokkal küszködik. Néhány évvel ezelőtt a rendőrségnek még azzal a problémával kellett volna megküzdenie, hogy illegálisan fénymásolták az egyetemi hallgatók a szerzői jog által védett jegyzeteket, tankönyveket, s a másolatok után a szerzői jogi forrásokat nem kapták meg a szerzők. Ma ennél sokkal nagyobb a gond, könyvek tucatjai kerülnek fel úgy az internetre, nagyjából a kiadásukkal egy időben, hogy ezzel a bűnüldözés semmit sem tud kezdeni. A magyar jogalkotásnak és a bűnüldözésnek a területi hatály is korlátokat szab, tudjuk, hogy az illegális a tartalmaknak a nagy része nem magyar szervereken jelenik meg.

Az elkövetkező évek kultúrpolitikájának a kultúra közvetítésének, a közvetítő közegnek a változásával is számolnia kell. Ez nagy kihívás elé állítja a jövő alkotóit és a befogadóit is. Technológiailag látjuk a főbb irányokat, látjuk, hogy sokunknak megszokott eszközeivé váltak az okostelefonok vagy a táblagépek: előhúzzuk a zsebünkéből, s egy pillanat alatt meg tudjuk nézni azokat a tartalmakat, amelyekre éppen szükségünk van.³ Technológiailag a kérdés eldőlni látszik. Azt nyilvánvalóan már senki sem merné állítani, hogy a nyomtatott napilapokban évszázados dimenzió van még. Erről nem érdemes vitatkozni, csak az a kérdés, hogy hány évtizede maradt a nyomtatott napi sajtónak, és hogy milyen szerkesztési változásokat generál folyamatosan az internetes jelenlét, illetve az interneten való hírközvetítés.⁴ Szerintem a legfőbb kérdés e téren az, hogy ebben a versenyben Magyarország miképpen tud teljesíteni, hogy miképpen tudjuk a pozícióinkat nemhogy megőrizni, hanem egyáltalán megerősíteni.

Külön érdemes foglalkozni az e-könyvek kérdésével. Magyarországon az e-book-tartalmak fejlesztése nagyon alacsony. Ez katasztrófa. Sokan sajnós úgy közelítenek a kérdéshez, hogy már csak azért sem szabad elektronikus könyvet csinálni, mert így a klasszikus könyvek elől és a klasszikus könyvkiadók elől vesszük el a lehetőséget. Ennek a szemléletnek az ellentmondásosságára a kulturális támogatási rendszer két alappillérenek a megjelölésével tudunk rámutatni. A támogatási rendszernek két dologra kell fókuszálnia: egyrészt, hogy tudjuk-e segíteni és generálni a minőségi kulturális-művészeti tartalmak megszületését, másrészt, hogy a korábban vagy napjainkban létrejött értékes alkotásokat, minőségi tartalmakat el tudjuk-e juttatni minél szélesebb néző-, olvasó-, befogadó-rétegekhez, azaz hogy a minőségi tartalmaknak, művészeti alkotásoknak meg tudjuk-e teremteni a jövő nemzedékekben is a közönségét. Hogyha ez az utóbbi fontos szempont, márpedig szerintem az, akkor tudomásul kell vennünk, hogy a műveltségszerzésnek vagy a műveltség gyarapításának a módszertana és közvetítő csatornáit technológiai értelemben is drasztikusan megváltoznak, ezért nem az a kérdés, hogy küzdünk-e az új típusú technológiák ellen vagy sem, hanem az a kérdés, hogy hogyan tudjuk azokat az értékközvetítés szolgálatába állítani, tudunk-e ezen a téren is versenyképesek lenni, a nemzetközi versenybe bekapcsolódni. Ezért gond az is, hogy minden erőfeszítésünk ellenére nem tudjuk az e-bookok áfatartalmát a nyomtatott könyvekével azonos szintre, öt százalékra csökkenteni. Szerintem állami segítséggel kellene a magyar tartalmakat olyan formátumban elérhetővé tenni, amelyek a korszerű e-book-olvasókon megjeleníthetők. Ugyan ezek az

³ Az internet-gazdaságról, az információs társadalomról, valamint az infokommunikációs piacról kutatásokat készítő eNET Kft. 2013. februári felmérése szerint a magyar felnőttek 29 százalékának volt okostelefonja 2012 végén. „A 2,4 millió okostelefont főleg a fiatalok, a férfiak, az iskolázottabbak és a budapestiek birtokolják. [...] Az okostelefon-használók több mint 60 százaléka szokott internetezni a telefonján. Vagyis az okostelefon-tulajdonosok harmada egyelőre nem él telefonja egyik legfontosabb képességével, sem mobilinternet szolgáltatás, sem WiFi használatával. Ugyanakkor az okostelefonnal rendelkező iskolázott, fővárosi, fiatal férfiak mintegy 70 százaléka mobilnetezik. E-mailt a felhasználók 53 százaléka olvas az okostelefonján. A legaktívabb, budapesti csoport 72 százalékban levelezik a telefonján. A közösségi oldalak látogatottsága majdnem olyan népszerű, mint az e-mailezés, az okostelefon-felhasználók 45 százaléka rendszeresen látogat ilyen oldalakat telefonján. Sőt, a községekben, falvakban élők közül többen látogatják a közösségi oldalakat, mint ahányan e-mailt használnak. A Facebook-ot valamivel több mint 1,2 millió felhasználó nézi okostelefonján is Magyarországon.” Forrás: <http://www.enet.hu/hu/hirek/mar-okostelefon-felhasznalo-a-magyar-lakossag-tobb-mint-%c2%bc-e/>

⁴ Erről lásd BAJOMI-Lázár Péter *Hírközlés tegnap és ma* című cikkét. http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_03_osz/10_hirkozles

eszközök Magyarországon még nincsenek széles körben jelen, de a világban már nagyon sok helyen komoly részt hasítanak ki maguknak ezen a piacon, s hamarosan nálunk is el fognak terjedni. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy a külföldi kereskedők szerezzék meg a magyar piacot, kihasználva például az adórendszerükben rejlő burkolt támogatási lehetőségeket is (például Luxemburgban 3%, Franciaországban 7% az e-könyvek áfája, s talán az sem véletlen, hogy világ legnagyobb online – könyv és e-könyv – kiskereskedője, az Amazon is Luxemburgban alakította ki az európai központját). Már hónapok óta cikkez a magyar sajtó az Amazon hazai piacra való belépésének lehetőségéről, ennek a piacvezető vállalatnak saját e-book-olvasója van, óriási tartalmi kínálattal kiegészítve. Ha közvetlenül is belépne a magyar piacra, véleményem szerint a magyar e-book-tartalmak fölötti rendelkezés is 90%-ban az ő kezükbe kerülne. A digitális tartalmak feletti rendelkezés jogosultsága egy szint fölött nyilvánvalóan nemzetbiztonsági kérdés is, miként erre a bevezetőjében Kalmár elnök úr is utalt.

A digitális versenyképességünkről is beszélni kell, erről mindent elmond az internetpenetráció magyarországi mértéke. Kalmár István a bevezetőjében 55%-ról beszélt, ami valóban alacsony lenne, a legutóbbi felmérések alapján jelenleg 65% a magyar internethasználók aránya. Sajnos ez jóval alacsonyabb, mint a szomszédos Ausztria (79,8%) vagy Szlovákia (79,1%) számai, de az uniós átlagot (73%) is alulmúlja.⁵

Az internetet használók aránya az Európai Unióban

	Népesség (becsült adat, 2012)	A Föld népes- ségének százalékában	Internet- használók (2012.06.30.)	Penetráció a lakosság százalékában	Az Internetet használók százaléka a Föld teljes népességéhez viszonyítva	A Facebookot használók száma (2012.12.31.)
Európai Unió	503,824,373	7.2%	368,021,986	73.0%	15.3%	192,746,920
A Föld többi része	6,514,022,549	92.8%	2,037,496,390	31.3%	100.0%	975,943,960
Teljes Föld	7,017,846,922	100.0%	2,405,518,376	34.3%	100.0%	975,943,960

⁵ Az adatok a www.internetworldstats.com honlapon található 2012. évi Európai Unió-s statisztikákból származnak.

Az internetet használók aránya az Európai Unió 27 tagállamában

Az EU országai	Népesség (becsült adat, 2012)	Inter- nethasználók (2012.06.30.)	Penetráció a lakosság százalékában	Az Internetet használók százaléka az Unió teljes népességéhez viszonyítva	A Facebookot használók száma (2012.12.31.)
Ausztria	8,219,743	6,559,355	79.8 %	1.8 %	2,915,240
Belgium	10,438,353	8,489,901	81.3 %	2.3 %	4,922,260
Bulgária	7,037,935	3,589,347	51.0 %	1.0 %	2,522,120
Ciprus	1,138,071	656,439 57	7 %	0.2 %	582,600
Csehország	10,177,300	7,426,376	73.0 %	2.0 %	3,834,620
Dánia	5,543,453	4,989,108	90.0 %	1.4 %	3,037,700
Egyesült Királyság	63,047,162	52,731,209	83.6 %	14.3 %	32,950,400
Észtország	1,274,709	993,785	78.0 %	0,3 %	501,680
Finnország	5,262,930	4,703,480	89.4 %	1.3 %	2,287,960
Franciaország	65,630,692	52,228,905	79.6 %	14.2 %	25,624,760
Görögország	10,767,827	5,706,948	53.0 %	1.6 %	3,845,820
Hollandia	16,730,632	15,549,787	92.9 %	4.2 %	7,554,940
Írország	4,722,028	3,627,462	76.8 %	1.0 %	2,183,760
Lengyelország	38,415,284	24,940,902	64.9 %	6.8 %	9,863,380
Lettország	2,191,580	1,570,925	71.7 %	0.4 %	414,520
Litvánia	3,525,761	2,293,508	65.1 %	0.6 %	1,118,500
Luxemburg	509,074	462,697	90.9 %	0.1 %	227,520
Magyarország	9,958,453	6,516,627	65.4 %	1.8 %	4,265,960
Málta	409,836	282,648	69.0 %	0.1 %	217,040
Németország	81,305,856	67,483,860	83.0 %	18.3 %	25,332,440
Olaszország	61,261,254	35,800,000	58.4 %	9.7 %	23,202,640
Portugália	10,781,459	5,950,449	55.2 %	1.6 %	4,663,060
Románia	21,848,504	9,642,383	44.1 %	2.6 %	5,374,980
Szlovákia	5,483,088	4,337,868	79.1 %	1.2 %	2,032,200
Szlovénia	1,996,617	1,440,066	72.1 %	0.4 %	730,160
Spanyolország	47,042,984	31,606,233	67.2 %	8.6 %	17,590,500
Svédország	9,103,788	8,441,718	92.7 %	2.3 %	4,950,160
A TELJES EU	503,824,373	368,021,986	73.0 %	100.0 %	192,746,920

Az internetet használók aránya az Európai Unió tagjelölt országaiban

Az EU tagjelölt országai	Népesség (becsült adat, 2012)	Internet-használók (2012.06.30.)	Penetráció a lakosság százalékában	Az Internet használók százaléka az EU tagjelölt országainak teljes népességéhez viszonyítva	A Facebookot használók száma (2012.12.31.)
Albánia	3,002,859	1,471,400	49.0 %	3.0 %	1,097,800
Bosznia-Hercegovina	3,879,296	2,327,578	60.0 %	4.7 %	1,345,020
Horvátország	4,480,043	3,167,838	70.7 %	6.4 %	1,595,760
Izland	313,183	304,129	97.1 %	0.6 %	227,000
Kosзовó	1,836,529	377,000	20.5 %	0.8 %	n/a
Macedónia	2,082,370	1,180,704	56.7 %	2.4 %	962,780
Montenegró	657,394	328,375	50.0 %	0.7 %	306,260
Szerbia	7,276,604	4,107,000	56.4 %	8.3 %	3,377,340
Törökország	79,749,461	36,455,000	45.7 %	73.3 %	32,131,260
Az EU tagjelölt országai összesen	103,277,739	49,719,024	48.1 %	100.0 %	41,043,220

A digitális versenyhátrányunkat a nemzeti tartalmak digitalizálásában való lemaradásunk is jól mutatja, bár a falak nélküli könyvtárak világában itt nehezebb olyan egzakt számokat közölni, mint az internethasználat esetében. Ez egy óriási küzdelem, amelynek nyilvánvalóan vannak nemzetpolitikai és nemzetbiztonsági dimenziói is. Jogosan vetődnek fel azok a kérdések, hogy kik digitalizálják a magyar tartalmakat, hogy milyen formátumban teszik közzé, hány féle platform, szabvány él egymás mellett, s kinek a szerverén találhatóak? Vajon miért nem tesszük fel azt a kérdést magunknak, hogy miért jó az Magyarországnak, hogy a magyar tartalmak jelentős részét a Google digitalizálja, és a Google külföldi szerverein tároljuk őket, nem pedig magyarokon? Melyik másik európai kultúr nemzeti engedi ezt meg magának? Véleményem szerint az összehangolt európai törekvések, a lundi alapelvek,⁶ a pármái charta⁷ ellenére is óriási a lemaradásunk, ráadásul nekünk nem elég a magyarországi tartalmakkal foglalkoznunk, nemzetpolitikai szempontból egyaránt fontos a más országokban őrzött magyar anyagok digitalizálása és hozzáférhetővé tétele. Nekünk nem mindegy, hogy például a beregszászi levéltárnak vagy a Teleki Tékának az anyagát ki és milyen formátumban digitalizálja. A nemzetpolitikában, a nemzetek versengésében már most óriási szerepe van annak a digitális térnek, amelyben Magyarországnak komoly pozíciókat kellene elfoglalnia.

A digitalizálás területén technológiai lemaradással is küszködünk, számtalan közösségi forrásból elvégzett digitalizálás esetében tapasztaljuk, hogy indexálatlan, a keresésre alkalmatlan, elavult formátumban teszik közzé az anyagokat: egy kétszáz évvel ezelőtti könyvet egyrétegű pdf-ben ma már szinte értelmetlen feltenni a világhálóra.

⁶ A svédországi Lundban 2001. április 4-én tartott szakértői ülésen az Európában folyó digitalizálási tevékenységek összehangolása érdekében megfogalmazott alapelvek.

⁷ 2003. november 19-én Pármában gyűlt össze, és a lundi alapelvekből kiindulva alkotta meg az összehangolt digitalizálás irányát meghatározó, folyamatosan alakuló chartát.

Ebben a versenyben a közpénzek hatékony hasznosulása érdekében sem szabad fenntartanunk az elavult kulturális támogatásoknak a rendszerét. Csak egy példát emelek ki. Kulturális államtitkárként sokat vitatkoztam az artmozisokkal. Állítottam, hogy a művészmozik jelenlegi támogatási rendszerét a jelenlegi formájában nem érdemes fenntartani: állami támogatásból olyan filmek sorát mutatjuk be ezekben a vetítőtermekben, amelyekre alkalmanként egy-két ember megy el, miközben mások adott esetben értékes kulturális tartalmakat, értékes művészfilmeket a saját okostelefonjukon vagy egyéb más készülékükön odahaza meg tudnak nézni. Tisztában vagyok azzal, hogy moziban más élmény filmet nézni, mint egy kijelzőn, legyen az akár a legjobb házi mozi rendszer, ugyanakkor az államnak, egy kultúrállamnak nem az az érdeke, hogy elavult formákat tartson fenn, hanem hogy minél szélesebb körben ismertesse meg az értékes kulturális tartalmakat. Ezért nekünk – minthogy nem lehetnek szociális dimenziói a kulturális támogatásnak – azt kell megnéznünk, hogy az új technológiák révén miképpen tudjuk akár a régi, értékes tartalmakat is minél több emberhez eljuttatni. Ezért kellene a mozisokkal együtt azt kitalálni, miképpen lehet a művészfilmeket a fiatalok széles rétegeihez eljuttatni, s ebben a folyamatban hogy tud a legjobban hasznosulni az erre a célra rendelkezésre álló állami forrás.

Az utolsó felvetnivalóm a referencialitás problémája, amivel nem árt folyamatosan foglalkoznunk. Ma a magyar fogyasztók nagy része a világhálón megjelenő tartalmak valóság tartalmát nem kérdőjelezi meg, a kritikai érzék az internettel, az internetes tartalmakkal kapcsolatban nagyon alacsony Magyarországon. Nem akarok itt a magyar Wikipédia és az amerikai Wikipédia közötti különbségekre belemenni, de akik ismerik és használják ezeket a felületeket, azok pontosan tudják, hogy mire gondolok. A saját magamról szóló internetes lexikoncikk egy része is megalapozatlan, valótlan állításokat közöl, tele tárgyí tévedésekkel, s közben magukat komolyan tartó újságírók ezekből kritika nélkül idézgetnek. Egyszerűen kész tényként fogadják el, ami ott megjelenik, semmilyen módon nem néznek utána, hogy a tartalom valós-e, érvényes-e vagy sem. Ezért kell beszélünk a referencialitás problémájáról, hiszen a tudásszerzés módozatai alapvetően változnak meg, és ez szintén a közművelődés, a kultúrpolitika és az oktatáspolitikára számára jelent nagy kihívást. Az a kérdés, hogy miképpen tudjuk az elkövetkező nemzedékek tagjait megtanítani arra, hogy értékes és értéktelen tartalmak között különbséget tegyenek az interneten. Mi, akik még könyveken nőttünk föl, és könyvekből szereztük a műveltségi anyagunk nagyobb részét, mi megtanultuk azt, hogy miképpen épülnek egymásra tudásanyagok, és hogy egy lexikoncikk mögött milyen referencialitás van. Ezért nyilván nem kezdtünk egy ókori régészeti leletről szóló lexikoncikket a Révai Lexikonban olyan módon ellenőrizni, hogy elmentünk és megnéztük azt a föltárást, amelyről éppen ez a cikk beszámol. Mert mögötte volt az a bizalom, amelyre a műveltséganyag, a tudásanyag épült. Ez a fajta egymásra épülés nincsen meg tisztán az internet világában.

Megfelelő műveltségi bázis nélkül az ocsút a pelyvától és nem a búzától akarjuk elválasztani. Ez a farkasvakság a politika és a sajtó világára is jellemző. Gondoljanak csak arra a szélsőséges esetre, amikor a közismerten humoros blogtól, a Hírcsárdától az egyik minisztérium helyreigazítást kért. Ez körülbelül olyan, mint ha az ötvenes években a Ludas Matyitól kérték volna ugyanezt. Nyilvánvalóan akkor eszükbe sem jutott volna a politikusoknak vagy egy minisztérium sajtóosztályának egy álhír kapcsán helyreigazítást kérni a viccmagazintól, ma minden gond nélkül megteszik. A jelen előadásban arra végképp nincs időm kitérni, hogy vannak olyan politikai erők Magyarországon, amelyek radikális és egyébként mindenféle referenciaérték nélküli honlapokat valóságos hírportálként próbálnak beállítani; a magyar kormányzati sajtószervek pedig rendre elkövetik azt a hibát, hogy ezeket, mint referenciaértékű sajtótermékeket szemlézik.

Zárásként hadd mondjam el: nagyszerű dolog, hogy a világ legeldugottabb pontjába is eljuthat minden információ, de meg kell tanítani az embereket az információk szűrésére és értelmezésére. Ahogy a könyvtárakban rejelő hatalmas tudás is csak kutatók és pedagógusok közreműködésével válik hasznossá, a világháló végtelen tudásanyagára is igaz ez. Erre kell megfelelően képezni a gyerekeinket: a jogosítvány, az angol nyelvtudás, az ECDL-vizsga uniós alapkövetelmény, de az információ feldolgozása és az információkáoszban való eligazodás, úgy látszik, nem.